

УДК 332.1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ МІСТ

Марченко О.В., к.е.н., доцент кафедри «Фінанси та кредит», Харківський національний університет будівництва та архітектури

Марченко О. В. Теоретичні аспекти управління конкурентоспроможністю міст.

В статті було розглянуто відомі підходи до визначення сутності терміну «конкурентоспроможність міста». Зокрема підкреслено, що в сучасних нестабільних економіко-політичних умовах, управління конкурентоспроможністю міст є однією з найбільш пріоритетних задач органів місцевої влади. Розглянуто таке явище як банкрутство міст, яке все частіше спостерігається в розвинених країнах світу. Визначено, що серед основних причин фінансової неспроможності міст можна виділити кризові явища в економіці загалом, непомірні соціальні зобов'язання, масова депопуляція працездатного населення та виробничий колапс. Місто, як об'єкт управління, знаходиться під дією як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Саме тому забезпечення конкурентоспроможності міста є можливим лише завдяки систематичній роботі з підвищення усіх складових потенціалу міста, які, в свою чергу, можна розглядати як чинники конкурентоспроможності. В статті визначено напрямки за якими може здійснюватись конкуренція, а також виокремлено та згруповано складові елементи, що формують конкурентний потенціал міста. До них належать природно-ресурсний, фінансово-економічний, науково-технічний та інноваційний, інвестиційний, трудовий, культурно-туристичний та організаційно-управлінський потенціал. Підтримання та посилення рівня конкурентоспроможності міста видається можливим лише завдяки створенню та реалізації всіх складових елементів його потенціалу. Збільшення конкурентних переваг і, як наслідок, підвищення рівня конкурентоспроможності міста дозволить посилити інвестиційно-інноваційні процеси в місті та активізувати його соціально-економічний розвиток, що прогнозовано має призвести до подальшого розвитку людського потенціалу та покращення якості життя населення міста.

Marchenko O. The theoretical aspects of the management competitiveness of the city.

In this article is known approaches to definition of essence of the term «competitiveness of the city» have been considered. In particular of the underlined that in modern of the unstable economics of the-political conditions, management of competitiveness of cities is one of the most priority problems of bodies of local authorities. Such as phenomenon, as bankruptcy of cities which is even more often observed in the developed countries of the world is considered. That among principal causes of a financial inconsistency of cities it is possible to allocate the crisis phenomena in economy as a whole, incommensurable social obligations, mass depopulation of able-bodied population and an industrial collapse are defined. Directions on which are defined the competition can to be carried out, and also making elements which form competitive potential of a city are allocated and grouped. A city as object as of the management, of the influence of both external and internal factors. For this reason maintenance of competitiveness of a city probably only thanks to regular work on improve all components of potential of a city which, in turn, can be considered as competitiveness factors. These include natural resources, financial, economic, scientific- technical and innovation, investment, labor, cultural, tourist and organizational and management skills. Maintaining and strengthening the competitiveness of the city is possible only through the creation and implementation of all components of its potential. Increased competitive advantage and as a result, improve the competitiveness of the city will strengthen investment in innovation processes and enhance the socio -economic development, which has predictably lead to further human development and improving the quality of life of the city.

Марченко О. В. Теоретические аспекты управления конкурентоспособностью городов.

В статье были рассмотрены известные подходы к определению сущности термина «конкурентоспособность города». В частности подчеркнуто, что в современных нестабильных экономико-политических условиях, управление конкурентоспособностью городов является одной из наиболее приоритетных задач органов местной власти. Рассмотрено такое явление, как банкротство городов, которое все чаще наблюдается в развитых странах мира. Определено, что среди основных причин финансовой несостоятельности городов можно выделить кризисные явления в экономике в целом, несоизмеримые социальные обязательства, массовая депопуляция трудоспособного населения и производственный коллапс. На город, как объект управления, оказывают влияние как внутренние, так и внешние факторы. Именно поэтому обеспечение конкурентоспособности города возможно только благодаря систематической работе по повышению всех составляющих потенциала города, которые, в свою очередь, можно рассматривать как факторы конкурентоспособности. В статье определены направления, по которым может осуществляться конкуренция, а также выделены и сгруппированы составляющие элементы, которые формируют конкурентный потенциал города. К ним относятся природно-ресурсный, финансово-экономический, научно-технический и инновационный, инвестиционный, трудовой, культурно-туристический и организационно-управленческий потенциал. Поддержание и усиление уровня конкурентоспособности города возможно лишь благодаря созданию и реализации всех составляющих элементов его потенциала. Увеличение конкурентных преимуществ и, как следствие, повышение уровня конкурентоспособности города позволит усилить инвестиционно-инновационные процессы в городе, а также активизировать его социально-экономическое развитие, что прогнозировано должно привести к дальнейшему развитию человеческого потенциала и улучшению качества жизни населения города.

Постановка проблеми. Складні умови розвитку економіки та ринкових відносин характеризуються посиленою конкуренцією як на рівні підприємств, так і на рівні міст та регіонів. Проте якщо проблемам підвищення конкурентоспроможності підприємств присвячується багато уваги, то значна кількість аспектів, які стосуються конкурентоспроможності міст, залишаються недостатньо висвітленими особливо зважаючи на те, що в світі все частіше спостерігається таке явище як банкротство міст. Зростання конкурентної боротьби спонукає до здійснення перетворень в управлінні розвитком міст на основі забезпечення їх конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі. За цих умов управління конкурентоспроможністю міста на основі вивчення факторів, що формують конкурентний потенціал міста вважається вкрай актуальним науковим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з управлінням містами досліджуються в наукових колах досить активно, про що свідчить значна кількість публікацій з даної тематики. Порівняно менша увага приділена питанням формування конкурентного потенціалу міста, тому окремо слід виділити роботи Балик Т.В.[1], Куйбіди В.[2], Ніколаєвої Н.А. [5] та інших, ґрунтовні дослідження яких викликають значний науковий інтерес. Проте зазначена проблема є настільки багатогранною, що залишається багато аспектів та взаємозв'язків, які потребують подальшого визначення, вивчення та уточнення.

Мета статті – проаналізувати підходи до визначення сутності терміну «конкурентоспроможність міста» та розглянути фактори, які впливають на конкурентний потенціал міста.

Виклад основного матеріалу. Суттєві зміни, які відбулись протягом останнього часу в життєдіяльності міст України, стали настільки багатогранними та стрімкими, що наукове осмислення цих процесів та подальших перспектив їх розвитку на сьогоднішній день видається вкрай актуальним завданням.

За умов адміністративно-командної системи міста й інші поселення виникали і функціонували згідно із рішенням держави. До створення нових міст в СРСР призводило створення та запуск нових промислових підприємств, атомних та електростанцій тощо, важливих для вирішення завдань державного рівня.

Розвиток міст визначався і залежав від перспектив діяльності цих промислових об'єктів, а власний потенціал соціально-економічного розвитку міста майже не використовувався, оскільки всі ресурси було зосереджено на найвищому державному рівні. Таким чином держава не тільки обирала напрямок розвитку міста, а й забезпечувала необхідні передумови для руху в обраному напрямі.

На сьогоднішній день у багатьох розвинених країнах світу все частіше спостерігається таке явище як банкрутство окремих міст, причому з часом ситуація лише загострюється. Кризові явища в економіці, великі соціальні зобов'язання, масова депопуляція працездатного населення в поєднанні із виробничим колапсом стають причиною фінансової неспроможності ще донедавна промислових центрів, не кажучи вже про невеличкі міста.

Одним із найбільш яскравих прикладів є банкрутство міста Детройт в США, про яке було оголошено в липні 2013 року через неможливість погасити більш ніж 18-ти мільярдну заборгованість. Серед причин цього аналітики називають корупційні дії влади міста, расові конфлікти, проте основним є те, що фінансово-економічна криза в США значним чином вплинула на автомобільну промисловість (GeneralMotors та Chrysler), що мала для Детройта містоутворююче значення.

Однак це не єдиний випадок банкрутств міст як в США, так і в інших країнах. Станом на кінець 2013р. банкрутами себе оголосили ще 12 американських міст, а в стані неплатоспроможності або близько до цього знаходяться майже 350 середніх та малих міст країни та 113 муніципальних органів великих міських конгломератів. Зокрема, на межі банкрутства балансують такі міста як Лос-Анджелес та Сан-Дієго.

«Другим Детройтом» називають столицю Литви Вільнюс, в бюджетних статтях якого не вистачає коштів на виплати боргів (1,2 млрд. літов), однак у 2014 р. місто знов планує залучати кредитні кошти.

Столиця Німеччини також вже кілька років фактично є збанкрутілою – борг Берліну за підсумками експертів перевищує його бюджет за три роки. Загалом же кожне третє велике місто в Німеччині має непомірно велику заборгованість.

В якості прикладу також можна навести Італію, де нині більш ніж десяток міст знаходяться на межі банкрутства. Особливо несприятливою ситуація є у південній частині країни.

Зважаючи на світові тенденції можемо сказати, що конкуренція є найважливішою ланкою всієї системи ринкового господарства та рушійною силою розвитку економічних відносин не лише на рівні окремого підприємства, а й міста (регіону, країни), тому управління конкурентоспроможністю міста стає однією з найбільш пріоритетних задач органів місцевої влади.

Вперше поняття конкурентоспроможності міста було досліджено М.Портером. Він вважав, що це економічна категорія, яка характеризується здатністю території досягати високого і постійно зростаючого рівня життя за рахунок підвищення продуктивності використання праці та капіталу як діючими, так і новими підприємствами, які створюють додаткову вартість.

Сьогодні термін «конкурентоспроможність міста» науковці трактують неоднаково. Наприклад, В.Куйбіда [2] під конкурентоспроможністю міст має на увазі їх здатність у ринковому середовищі залучати для свого розвитку ресурси і за рахунок підвищення продуктивності використання праці і капіталу забезпечувати високий, порівняно з іншими містами, рівень життя його мешканців.

Ніколаєва Н.А. [5] вважає, що синонімом конкурентоспроможності міста є його привабливість як місця розміщення різних видів діяльності. При цьому місто має бути привабливим не тільки для підприємств, але, в умовах глобалізації і підвищення ролі

кваліфікованих кадрів та інновацій, й для населення, що є одним із найважливіших ресурсів, які місто може запропонувати підприємствам.

Старовойтов В.Г. [6] поділяє конкурентоспроможність міста на поточну та перспективну. Поточна конкурентоспроможність великою мірою визначається рівнем конкурентоспроможності міста утворюючих підприємств. В той же час конкурентоспроможність міста є значно ширшою ніж конкурентоспроможність розташованих на його території підприємств. Вона включає в себе економічні ресурси, соціальну та економічну інфраструктуру, а також якість та ефективність управління соціально-економічними процесами в місті. В свою чергу перспективний рівень конкурентоспроможності пов'язується з можливістю залучення в місто додаткових фінансових потоків у вигляді інвестицій місцевих, вітчизняних та зарубіжних компаній.

Мельдаханов А.А. [4] зазначає, що поняття «конкурентоспроможність міста» несе дещо інше смислове навантаження ніж поняття «конкурентоспроможність компанії». В ситуації, коли місто опиняється неконкурентоздатним, воно не може піти з ринку та припинити своє існування як неконкурентна компанія.

У випадку неконкурентоздатності міста відбувається погіршення добробуту населення, умов ведення бізнесу, зменшення зайнятості тощо, тому поняття «конкурентоспроможність міста» Мельдаханов А.А. наближає за змістом до поняття «стійкий розвиток».

За визначенням Леонової Н.А. [3] конкурентоспроможність міста – це здатність урбанізованої території змагатись на рівних з аналогічними територіями на ринку інвестиційних ресурсів, конкурувати на ринку товарів та послуг, які відповідають вимогам світового та національного ринків, являють більш високу цінність у порівнянні з аналогічними продуктами, що виробляються на території інших міст, а також можливість створювати в результаті сприятливі умови для життя мешканців міста.

Балик Т.В. [1] під поняттям конкурентоспроможності міста розуміє здатність міста витримувати конкуренцію в умовах ринкового середовища на основі наявних конкурентних переваг з метою першочергового доступу до внутрішніх і зовнішніх ресурсів.

Останнє твердження пояснюється тим, що в містах, незалежно від їх розмірів та підпорядкування, завжди присутня конкурентна боротьба за ресурси. При цьому мова йде як про внутрішні, місцеві ресурси (земельні, трудові, природні), так і зовнішні (державні дотації, субсидії та субвенції, гранти міжнародних фондів, кошти закордонних інвесторів тощо).

З огляду на вищезазначене можемо зробити висновок, що під управлінням конкурентоспроможністю міста слід розуміти здатність влади міста створювати, підтримувати та розвивати конкурентні переваги міста шляхом найбільш повної реалізації його конкурентного потенціалу.

Таким чином конкуренція міст може здійснюватись у багатьох напрямках, серед яких є наступні:

- залучення вітчизняних (внутрішніх) та іноземних (зовнішніх) інвестицій в економіку міста;
- створення та підтримання сучасної інфраструктури життєзабезпечення мешканців міста;
- створення та збереження виробничих потужностей;
- вдосконалення якості комунальних послуг та послуг суспільного сектора;
- розвиток інформаційної інфраструктури, застосування інновацій в сфері інформаційних технологій та Інтернету;
- підвищення прозорості діяльності місцевої влади;
- розвиток взаємовигідного партнерства між владою міста та приватним сектором (бізнесом);
- впровадження інноваційних підходів та найкращої практики міського управління і інше.

Загалом місто, як об'єкт управління, знаходиться під дією як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Тому забезпечення конкурентоспроможності міста є можливим лише завдяки систематичній роботі з підвищення усіх складових потенціалу міста, які, в свою чергу, можна розглядати як чинники конкурентоспроможності [1]. Основні складові конкурентного потенціалу міста наведено на рис. 1.

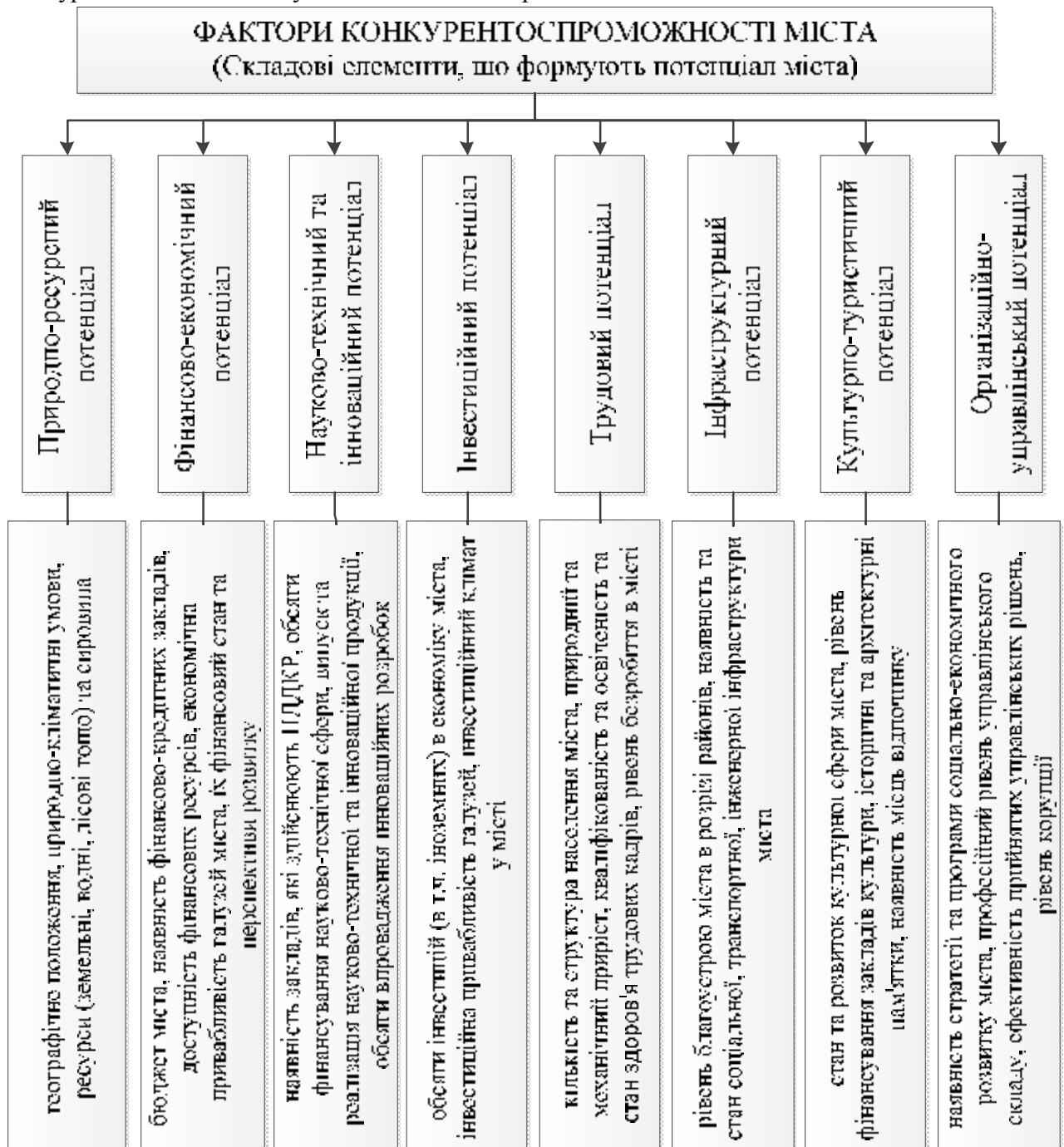

Рисунок 1 – Складові елементи, що формують конкурентний потенціал міста

Таким чином можна зробити висновок, що складні та неоднозначні умови соціально-економічного розвитку характеризуються посиленою конкурентною боротьбою всередині країни як на рівні регіонів, так і на рівні міст. Необхідність отримання конкурентних переваг висуває підвищені вимоги до управління розвитком міст та якості управлінського складу владних структур міста зокрема.

За даних обставин підтримання та посилення рівня конкурентоспроможності міста видається можливим лише завдяки створенню та реалізації всіх складових елементів його потенціалу, а саме: природно-ресурсного, фінансово-економічного, науково-технічного та

інноваційного, інвестиційного, трудового, інфраструктурного, культурно-туристичного та організаційно-управлінського потенціалу.

В свою чергу, збільшення конкурентних переваг і, як наслідок, підвищення рівня конкурентоспроможності міста дозволить посилити інвестиційно-інноваційні процеси в місті та активізувати його соціально-економічний розвиток, що прогнозовано призведе до подальшого розвитку людського потенціалу та покращення якості життя населення міста.

На сучасному етапі великі міста можуть виступати головними відправними пунктами територіального та соціально-економічного розвитку держави, адже в них виробляється основна частина національного продукту, вони мають не лише добре розвинену транспортну систему, а й телекомунікаційну і фінансову інфраструктури, вони є полюсами ключових промислових і гуманітарних технологій, головними донорами місцевих і державного бюджетів, центрами впливу і прийняття важливих рішень для всієї країни, виникнення знакових політичних подій, накопичення основних інформаційних та управлінських ресурсів, осередком формування кадрового, виробничого і культурного потенціалу, розвитку ділової та творчої активності населення.

Висновки: В ході дослідження було проаналізовано відомі підходи до визначення конкурентоспроможності міст та розглянуто складові елементи, що формують конкурентний потенціал міста, а саме: природно-ресурсний, фінансово-економічний, науково-технічний та інноваційний, інвестиційний, трудовий, інфраструктурний, культурно-туристичний та організаційно-управлінський потенціал. Таким чином, лише комплексний підхід до управління цими складовими дозволить місту досягти та підтримувати належний рівень конкурентоспроможності. В подальшому планується дослідити механізми та цілі управління міською економікою.

Список використаних джерел:

1. Балик Т.В. Управління конкурентоспроможністю міста / Т.В. Балик // Коммунальное хозяйство городов :научно-технический сборник. – 2012. – № 92. – С. 11-19.
2. Куйбіда В. Формування моделі конкурентоспроможності міста в межах регіону як системи / В.Куйбіда, І.Дегтярьова // Державне управління та місцеве самоврядування: збірник наукових праць. – 2011. – Вип.4(11). – С.36-42.
3. Леонова Н.А. Конкурентоспособность территории: понятие, факторы, оценка / Н.А. Леонова // Вестник Челябинского государственного университета. – 2006. - №5(78). – С. 56-58.
4. Мельдаханов А.А. Природа конкурентоспособности города: факторы, методы, критерии / А.А. Мельдаханов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Ecologia/67528.doc.htm
5. Николаева Н.А. Конкурентоспособность города: взгляд зарубежных ученых / Н.А. Николаева. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cfin.ru/press/marketing/2001-6/07.shtml?printversion>
6. Старовойтов В.Г. Повышение конкурентоспособности городов России / В.Г. Старовойтов // Вестник ОГУ. – 2004. - №8. – С. 56-60.

Ключові слова: конкурентоспроможність міста, фактори конкурентоспроможності міста, конкурентний потенціал міста

Ключевые слова: конкурентоспособность города, факторы конкурентоспособности города, конкурентный потенциал города

Keywords: competitiveness of the city, factors of competitiveness of the city, the competitive potential of the city